

DOI 10.31558/2519-2949.2025.3.16

УДК 37.014.5:316.334.56:502.131.1

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1490-0643>**Глубоченко К. О., Херсонський навчально-науковий інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8836-0635>**Щередіна Т. О., Донецький національний університет імені Василя Стуса**

СОЦІАЛЬНИЙ РЕКОНСТРУКЦІОНІЗМ В ПАРАДИГМІ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена аналізу актуальності ідей критичної педагогіки та соціального реконструкціонізму, враховуючи парадигму Освіти для сталого розвитку ООН та ЮНЕСКО. Автори послідовно аналізують ідеї класичної критичної педагогіки та соціального реконструкціонізму щодо функціонування освітніх установ як агентів змін. У дослідженні розкрито спільне ідеологічне підґрунтя класичної та сучасної педагогіки змін. Соціальний реконструкціонізм – це філософія освіти, орієнтована на студента, де школи та їхні учні розглядаються як рушійна сила важливих соціальних та економічних змін. Парадигма освіти для сталого розвитку додає до цього переліку ще й актуальний екологічний контекст. Така ідеологічна основа зближує соціальний реконструкціонізм та концепцію Освіти для сталого розвитку. У філософії соціального реконструкціонізму школи мають допомагати учням розвивати необхідні навички вирішення проблем, щоб впоратися з гендерною та расовою нерівністю, бідністю, безпритульністю та соціальною несправедливістю. Як наслідок, реконструкціоністська філософія освіти передбачає персоналізований навчальний план, який допомагає учням визначити власне навчання під свої вихідні дані. Підхід до навчання у соціальному реструкціонізмі орієнтований на учня, тому роль вчителя зводиться до медіації навчального процесу. Тож замість пасивності школи мають стати агентами прогресивних соціальних змін. Таким чином, соціальний реконструкціонізм виступає орієнтованою на майбутнє філософією освіти, яка здатна ініціювати необхідні зміни в освітній практиці. Використовуючи методи порівняльного аналізу, системного підходу та аналогії, автори приходять до висновків про наступність парадигми Освіти для сталого розвитку щодо соціального реконструкціонізму як філософії освіти. На думку авторів, ключовий перетин ідей філософії соціального реконструкціонізму та Освіти для сталого розвитку можна впровадити в освітніх закладах, надаючи учням більше свободи у визначенні вектору власного навчання, враховуючи цілі сталого розвитку. Дискусії, спільні навчальні проекти, ситуаційний аналіз та рефлексивні есе, а також інші методи навчання мають бути зосереджені на взаємозв'язку соціальної, економічної та екологічної сфер, а також на глобальному взаємозв'язку всіх країн та економік світу. Обговорення гендерної, соціальної та економічної нерівності, надмірного споживання, бідності, надмірного використання природних ресурсів дозволять учням аналізувати ці проблеми та знаходити рішення в майбутньому.

Ключові слова: соціальний реконструкціонізм, освіта для сталого розвитку, критична педагогіка, філософія освіти, активне навчання, агенти змін.

Постановка питання. Освіта для сталого розвитку (Education for sustainable development (ESD)) - це запропонований ЮНЕСКО освітній підхід, який надає учням знання, навички, цінності та установки, необхідні для прийняття обґрунтованих рішень та відповідальних дій щодо екологічної цілісності, економічної життєздатності та справедливого суспільства для сучасних і майбутніх поколінь. Головна ідея концепції - підготувати учнів та студентів до вирішення сучасних та майбутніх глобальних викликів, таких як зміна клімату, бідність та нерівність [15]. Водночас, подібні ідеї вже знаходили своє відображення у філософії освіти. Наприклад, соціальний реконструкціонізм, що є розвитком концепції критичної педагогіки, як філософія освіти, розглядала школи та інші освітні заклади як агентів змін у суспільстві. Ця філософія припускає, що школи можуть змінити світ на

краще. Хоча такий підхід до освіти часто вважається радикальним або навіть революційним, враховуючи основні ідеї критичної педагогіки, наразі він знову стає актуальним з огляду на тенденції Освіти для сталого Розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї соціального реконструкціонізму в освіті як логічне продовження концепції критичної педагогіки здебільшого є предметом аналізу у працях зарубіжних дослідників. Починаючи з головного ідеолога критичної педагогіки Пауло Фрейре (Freire) [9] та його послідовників Counts [7] та Brameld [5], дослідники намагалися розвинути ідеї примату освіти у соціальному житті громади. McLaren [12] та Shor [14] переглядають ідеї класичної критичної педагогіки у світлі нових постулатів соціального реконструкціонізму. Breithorde та Swiniarski [6] порівнюють конструктивізм та реконструкціонізм в освіті у світлі концепції освіти для сталого розвитку. Тому ідея переосмислення класичної філософії освіти у світлі новітніх тенденцій є актуальною.

Вітчизняні дослідники теж звертаються до осмислення освітніх ідей ЮНЕСКО. Зокрема, Ільченко та Гуз [2] аналізують витоки даної концепції. Джурило [1] відслідковує методи впровадження Освіти для сталого розвитку в навчальних програмах. Коренева [3] та Підліснюк [4] також аналізують складові та особливості концепції щодо її втілення в Україні. Водночас, загального бачення наступності та послідовного розвитку педагогічних ідей, верхівкою яких є Освіта для сталого розвитку, у вітчизняній науці досі не представлено.

Метою статті є аналіз ролі освітніх установ у працях ідеологів соціального реконструкціонізму з огляду на сучасну концепції ООН та ЮНЕСКО – Освіта для сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Соціальний реконструкціонізм – це філософія освіти, орієнтована на студента, де школи та їхні учні розглядаються як рушійна сила важливих соціальних та економічних змін. За словами Zuga (1992), «навчальна програма за соціальним реконструкціонізмом намагається залучити студентів до шкільного та громадського життя, щоб допомогти їм стати дорослими, які зможуть реконструювати та вдосконалювати суспільство» [16, с. 56]. Згідно з цією освітньою філософією, роль шкіл у суспільстві полягає в тому, щоб готувати своїх учнів до вирішення глобальних соціальних та економічних проблем. Фрейре та інші реконструкціоністи доводили, що процес засвоєння знань є невідривним від політичного, ідеологічного, економічного та культурного контекстів [9]. Парадигма освіти для сталого розвитку додає до цього переліку ще й актуальний екологічний контекст. Таким чином, ця філософія дуже близька до концепції Освіти для сталого розвитку. Реконструкціоністи вважали, що школи повинні допомагати учням розвивати необхідні навички вирішення проблем, щоб впоратися з гендерною та расовою нерівністю, бідністю, безпритульністю та соціальною несправедливістю. Breithorde та Swiniarski (1999) зазначають, що реконструкціоністська навчальна програма має на меті «навчити дітей працювати разом, щоб врятувати наш світ та покращити його» [6, с. 1]. Отже, розвиток навичок комунікації та співпраці також є метою освітніх установ, згідно з цією теорією.

Водночас, хоча «Педагогіка пригноблених» Паоло Фрейре та інші ідеї критичної педагогіки або філософії соціального реконструкціонізму можуть виглядати надто радикальними та соціалістичними, багато з цих пунктів є співзвучними з парадигмою Освіти для сталого розвитку. Зокрема, можна погодитися з поглядом Фрейре на традиційну педагогіку як «банківську модель освіти» [9, с. 47]. Фрейре стверджував, що з давніх часів було відомо, що «розум - це не посудина, яку потрібно наповнити, а вогонь, який потрібно розпалити». Однак традиційна педагогіка продовжує наповнювати посудину, зовсім забуваючи про вогонь. Тому ідея Фрейре про «усвідомлення» або спільне створення знань учнями та вчителем є знову актуальною теоретичною основою для того, як підвищити мотивацію та цінність прагнення до знань у свідомості учнів. Однак є деякі пункти його теорії, з якими важко погодитися в парадигмі Освіти для сталого розвитку. По-перше, Фрейре явно недооцінив роль вчителя та методів навчання в контексті початкової школи. Це обмеження стає зрозумілим з огляду на те, що Фрейре - теоретик освіти дорослих, де учні дійсно здатні «співстворювати» знання в освітньому процесі. Однак складно уявити, що маленькі діти, які лише навчаються читати та рахувати, усвідомлюватимуть свою «недосконалість, яка робить їх здатними до навчання» [9, с. 72]. Фрейре дійшов цього висновку, навчаючи дорослих бразильських селян. Однак сумнівно, чи можна це застосувати до дітей початкової школи в сучасній концепції Освіти для сталого розвитку.

По-друге, дискусійним виглядає положення про те, що «викладання за своєю суттю є політичним актом, незалежно від того, визнає це вчитель чи ні» [9, с. 19]. Це може бути справедливим

твердженням, коли учні вивчають історію, економіку чи соціологію, але сумнівно у контексті викладання STEM-предметів. McLaren (2010) зазначав, що критична педагогіка «полягає у створенні трансформаційних знань» [12, с. 10]. Здається, що такі тези більше актуальні до педагогіки гуманітарного спрямування.

Як наслідок, реконструкціоністська філософія освіти передбачає персоналізований навчальний план, який допомагає учням визначити власне навчання під свої вихідні дані. Підхід до навчання у даній концепції орієнтований на учня, тому вчитель радше є посередником навчального процесу, ніж його джерелом. Водночас, впровадження реконструкціоністської навчальної філософії в освіту є досить складним процесом. Однак, Brameld (1977), як один із засновників цієї філософії, зазначав, що «бути радикальним - означає бути спрямованим у майбутнє та роз'яснювальним» [5, с. 62].

Shor (1993) також підкреслює, що «соціальна педагогіка Фрейре визначає освіту як місце, де конструюються індивід та суспільство, соціальну дію, яка може або надати студентам сили, або приручити їх [14, с. 24]. Фрейре припустив, що вчителі повинні обговорювати з учнями проблеми, що виникають з їхнього життя, соціальні питання та навчальні предмети. Отже, критична педагогіка є ефективнішою, ніж «банківська педагогіка» та більш придатною до реалізації цілей Освіти для сталого розвитку. Counts (1978) також зазначає, що освітяни повинні бути політично та соціально активними. В іншому випадку школи «замість того, щоб спрямовувати хід змін, стають тими самими рушійними силами, що трансформують решту соціального порядку» [7, с. 1]. Тож замість того, щоб бути пасивними, школи повинні стати агентами прогресивних соціальних змін. Таким чином, критична педагогіка, безумовно, є орієнтованою на майбутнє філософією освіти, яка здатна ініціювати необхідні зміни в освітній практиці.

На нашу думку, ключовий перетин ідей філософії соціального реконструкціонізму та Освіти для сталого розвитку можна впровадити в освітніх закладах, надаючи учням більше свободи у визначенні вектору власного навчання, враховуючи цілі сталого розвитку. Дискусії, спільні навчальні проекти, ситуаційний аналіз та рефлексивні есе, а також інші методи навчання повинні бути зосереджені на взаємозв'язку соціальної, економічної та екологічної сфер, а також на глобальному взаємозв'язку всіх країн та економік світу. Обговорення гендерної, соціальної та економічної нерівності, надмірного споживання, бідності, надмірного використання природних ресурсів дозволять учням аналізувати ці проблеми та знаходити рішення в майбутньому.

Заснована на соціальному реконструкціонізмі навчальна програма, сфокусована на розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем, комунікації та співпраці між учнями, їхніми вчителями, батьками та громадою загалом. Такий підхід може зробити учнів більш обізнаними з економічними, соціальними та екологічними проблемами, дозволяючи їм створити стратегію для їх спільного вирішення в майбутньому. Наприклад, Mansilla та Jackson (2013) зазначають, що «щоб бути готовими до світу зростаючої культурної взаємодії та різноманітності, учням також потрібно буде зрозуміти, що відбувається, коли культури зустрічаються та впливають одна на одну» [11, с. 4]. Автори мають на увазі, що учні повинні розуміти, як відмінності в можливостях для окремих осіб та груп впливають на їхній світогляд та погляди.

Коренева також зазначає, що специфіка змісту Освіти для сталого розвитку зумовлює її методичні особливості, що полягають в особливому способі організації теоретичної та практичної діяльності учасників навчання [3, с. 117]. Тобто використання активних методів навчання та педагогіки партнерства є критично необхідним для реалізації концепції в освіті. Коренева вважає, що однією з провідних форм педагогічної взаємодії, що найефективніше дає змогу реалізувати студентоорієнтований підхід Освіти для сталого розвитку та досягнути високого рівня мотивації студентів є використання викладачем діалогічного підходу [3, с. 117]. Про важливість такого підходу наголошували і теоретики соціального реконструкціонізму в освіті.

Таким чином, згідно з реконструкціоністським підходом, міжкультурні дослідження та комунікація також мають бути впроваджені в освітніх закладах, щоб надати студентам інструменти пошуку рішень цих проблем. Як наслідок, історичні прецеденти та сучасні проблеми актуалізують важливість соціально-реконструкціоністської філософії освіти. Згідно з Lynch (2016), соціальний реконструкціонізм вважає, що школи є інструментами для вирішення соціальних проблем [10]. Згідно з цією моделлю, школи повинні не лише навчати своїх учнів, а й навчати їх вирішувати соціальні проблеми. Історія філософії освіти показує, що позитивні соціальні зміни часто відбувалися в освітніх закладах, таких як університети, а потім поширювалися по всьому світу (Сорбоннський університет тощо). Саме тому історичні прецеденти показують, що школи здатні бути рушійною силою

соціальних змін. Сучасні проблеми роблять цю філософію особливо актуальною.

Актуалізують проблематику Освіти для сталого розвитку і проблеми глобального в освіті. Розглядаючи концепцію глобальної компетентності, Освіта для сталого розвитку передбачає «здатність розпізнавати перспективи та здатність ефективно доносити ідеї до різноманітної аудиторії» [11, с. 4]. Реконструкціоністська навчальна програма базується на навичках комунікації та співпраці для пошуку спільних рішень. Цифровізація та використання технологій в освіті також актуалізують її впровадження. Наприклад, Zuga (1992) зазначає, що «які б освітні заходи з технологій не проводилися в рамках навчального плану, орієнтованого на соціальну реконструкцію, ця діяльність має соціальну мету» [16, с. 56]. Студенти обирають актуальні проблеми, якими вони хочуть займатися, беручи на себе відповідальність за створення нового суспільства, заснованого на соціальній справедливості, економічній рівності та екологічній гармонії, що водночас виступає метою Освіти для сталого розвитку. Erkilic (2008) також розглядає соціальний реконструкціонізм як передумову філософії для концепції Освіти для сталого розвитку, «через те, що педагогіко-реконструкціоністи зосереджуються на навчальній програмі, яка підкреслює соціальні реформи як мету освіти» [8, с. 8]. Schriewer (2003) підкреслює, що у сучасному світі існує теоретична залежність наших спостережень від явищ та процесів глобалізації, а також від отриманих у результаті знань про ці явища та процеси [13]. Тобто філософія освіти враховує глобальні фактори соціально-економічного розвитку, та є їх втіленням водночас.

Таким чином, цілі сталого розвитку також можуть бути цілями соціального реконструкціонізму. Отже, як філософія освіти, соціальний реконструкціонізм можна розглядати як корисний підхід до навчання студентів справлятися з актуальними соціальними, економічними та екологічними проблемами.

Висновки. Підсумовуючи, як філософія освіти, соціально-реконструкціоністський підхід можна вважати теоретичною передумовою концепції Освіти для сталого розвитку в аспекті розвитку вмінь та навичок учнів жити та навчатися глобально. Включаючи глобальні соціальні, економічні та екологічні проблеми до навчального плану, реконструкціоністські школи здатні підвищувати глобальну компетентність своїх учнів та розвивати їхні здібності до сталого життя. Критична педагогіка, як знов актуальна соціальна філософія освіти, дозволяє розглянути освітній процес з точки зору агентності освітніх установ. Тому критична педагогіка, втілена в ідеях соціального реконструкціонізму, є унікальною теорією, оскільки вона розглядає колективну свідомість як джерело соціальних змін. Соціальний реконструкціонізм є філософією освіти, орієнтованою на учня, яка розглядає школи як агентів соціальних змін. Вона пропагує гнучкі навчальні плани, орієнтовані на учня, та методи навчання, що підтримують критичне мислення та навички вирішення проблем. Саме такий підхід і дозволяє стверджувати про її спорідненість з концепцією Освіти для сталого розвитку.

Бібліографічний список:

1. Джурило А.П. Освіта для сталого розвитку в навчальних програмах європейських шкіл. *Дидактика*. 2024. С. 191-193.
2. Ільченко В., Гуз К. Еволюція ідей освіти для сталого розвитку. *Витоки педагогічної майстерності*. 2022. №. 29. С. 117-122.
3. Коренева І.М. Феномен «Освіта для сталого розвитку»: сутність та сучасні особливості концепту. *Український педагогічний журнал*. 2018. №2. С. 113-123.
4. Підліснюк В. та ін. Сталий розвиток в Україні: роль освіти. Путівник. К., 2005. 88с.
5. Brameld T. Reconstructionism as radical philosophy of education: A reappraisal. *The Educational Forum*, 1977. №42(1), 62-67.
6. Breithorde M.L., Swiniarski L. Constructivism and Reconstructivism: Educating teachers for world citizenship. *Australian Journal of Teacher Education*. 1999. № 24(1). С. 1-17.
7. Counts, G.S. Dare the school build a new social order? Southern Illinois University Press. 1978. 56 с.
8. Erkilic T.A. Importance of educational philosophy in teacher training for educational sustainable development. *Middle-East Journal of Scientific Research*. 2008. № 3(1). с. 1-8.
9. Freire P. *Pedagogy of the Oppressed* (30th anniversary ed.). Bloomsbury. 2000. 182 с.
10. Lynch M. *Philosophies of education: 3 types of student-centered philosophies*. 2016. URL: <http://www.theeducadvocate.org/philosophies-education-3-types-student-centered-philosophies/>
11. Mansilla V.B., Jackson A. Educating for global competence: Learning redefined for an interconnected world. In H. Jacobs (Ed.), *Mastering Global Literacy* (5-27). Solution Tree. 2013. URL: <http://pz.harvard.edu/sites/default/files/Educating%20for%20Global%20Competence%20Short%20HHJ.pdf>
12. McLaren P. *Revolutionary Critical Pedagogy*. InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies. 2010. № 6(2). С 1-11.

13. Schriewer J. Globalisation in education: Process and discourse. *Policy Futures in Education*. 2003. № 1(2). C. 271-283.
14. Shor I. Education is politics: Paulo Freire's critical pedagogy. In Paulo Freire: A critical encounter. 1993. (pp.24-36). Routledge.
15. UNESCO. Education for sustainable development. 2024. URL: <https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education>
16. Zuga K.F. Social Reconstruction curriculum and technology education. *Journal of Technology Education*. 1992. №3(2). C 48-58.

References:

1. Dzhurylo, A.P. (2024). Osvita dlia staloho rozvytku v navchalnykh prohramakh iievropeyskykh shkil. *Dydaktyka*, 191-193.
2. Ilchenko, V., Huz, K. (2022). Evolutsiia idei osvity dlia staloho rozvytku. *Vytoky pedahohichnoii maisternosti*, 29, 117-122.
3. Koreneva I.M. (2018). Fenomen «Osvita dlia staloho rozvytku»: sutnist ta suchasni osoblyvosti kontseptu. *Ukraiinskyi pedahohichnyi zhurnal*, 2, 113-123.
4. Pidlisnuk V. ta in (2005). Stalyi rozvytok v Ukraini: rol osvity. Putivnyk. K., 88.
5. Brameld, T. (1977). Reconstructionism as radical philosophy of education: A reappraisal. *The Educational Forum*, 42(1), 62-67.
6. Breithorde, M.L., & Swiniarski, L. (1999). Constructivism and Reconstructivism: Educating teachers for world citizenship. *Australian Journal of Teacher Education*, 24(1), 1-17.
7. Counts, G.S. (1978). Dare the school build a new social order? Southern Illinois University Press.
8. Erkilic, T.A. (2008). Importance of educational philosophy in teacher training for educational sustainable development. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 3(1), 1-8.
9. Freire, P. (2000). *Pedagogy of the Oppressed* (30th anniversary ed.). Bloomsbury.
10. Lynch, M. (2016). Philosophies of education: 3 types of student-centered philosophies. <http://www.theedadvocate.org/philosophies-education-3-types-student-centered-philosophies/>
11. Mansilla, V.B., & Jackson, A. (2013). Educating for global competence: Learning redefined for an interconnected world. In H. Jacobs (Ed.), *Mastering Global Literacy* (5-27). Solution Tree. <http://pz.harvard.edu/sites/default/files/Educating%20for%20Global%20Competence%20Short%20HHJ.pdf>
12. McLaren, P. (2010). Revolutionary critical pedagogy. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 6(2), 1-11.
13. Schriewer, J. (2003). Globalisation in education: Process and discourse. *Policy Futures in Education*, 1(2), 271-283.
14. Shor, I. (1993). Education is politics: Paulo Freire's critical pedagogy. In Paulo Freire: A critical encounter (pp.24-36). Routledge.
15. UNESCO (2024). Education for sustainable development. <https://www.unesco.org/en/sustainable-development/education>
16. Zuga, K.F. (1992). Social Reconstruction curriculum and technology education. *Journal of Technology Education*, 3(2), 48-58.

Glubochenko K., Shcheredina T. Social reconstructionism in the Education for sustainable development paradigm

The article aimed to analyze the relevance of the ideas of critical pedagogy and social reconstructionism, taking into account the UN and UNESCO Education for Sustainable Development paradigm. The authors consistently analyzed the ideas of classical critical pedagogy and social reconstructionism regarding the functioning of educational institutions as agents of change. The study reveals a common ideological basis of classical and modern pedagogy of change. Social reconstructionism is a student-centered philosophy of education, where schools and their students are considered as a driving force of important social and economic changes. The paradigm of Education for sustainable development also adds a relevant ecological context to this list. Such an ideological basis brings together social reconstructionism and the concept of Education for sustainable development. In the philosophy of social reconstructionism, schools should help students develop the necessary problem-solving skills to cope with gender and racial inequality, poverty, homelessness, and social injustice. As a result, the reconstructionist philosophy of education provides a personalized curriculum that helps students define their own learning based on their initial background. The approach to learning in social reconstructionism is student-centered, so the role of the teacher is reduced to mediation of the educational process. Therefore, instead of being passive, schools should become agents of progressive social change. Thus, social reconstructionism acts as a future-oriented philosophy of education

that is able to initiate the necessary changes in educational practice. Using methods of comparative analysis, a systems approach and analogy, the authors come to conclusions about the continuity of the Education for Sustainable Development paradigm in relation to social reconstructionism as a philosophy of education. According to the authors, the key intersection of ideas of the philosophy of social reconstructionism and Education for sustainable development can be implemented in educational institutions, giving students more freedom in determining the vector of their own learning, taking into account the goals of sustainable development. Discussions, collaborative learning projects, case studies and reflective essays, and other teaching methods should focus on the interconnectedness of the social, economic, and environmental spheres, as well as the global interconnectedness of all countries and economies in the world. Discussions of gender, social, and economic inequality, overconsumption, poverty, and overuse of natural resources will allow students to analyze these problems and find solutions in the future.

Keywords: *social reconstructionism, education for sustainable development, critical pedagogy, education philosophy, active learning, agents of change.*